

Missziói és Felekezettudományi Tanszék

GAÁL SÁNDOR

Bütösi János

(1919–2010)

Életútja

Bütösi János 1919. december 18-án született Nyírgyulajon¹, 2010. július 12-én hunyt el az Amerikai Egyesült Államokban, Sheltonban, Connecticut államban. Többgyermekes földműves családban nevelkedett. Édesanyja, Becsei Erzsébet, nemesi származású, édesapja Bütösi Mihály. Valószínűleg a Felvidékről kerülhetett az apai ág Szabolcsba mint paraszti származású család. Szüleinek 1910-ben kötött házasságából hét gyermek született. Bütösi János ötödik gyermeke volt szüleinek.²

Házastársát az Amerikai Egyesült Államokban találta meg, miután Magyarországon választott menyasszonyától, Nagy Erzsébettől (1925–1983) az anyaországba való visszatérésének politikai megakadályozása elválasztotta. Hűséges segítőtársa lett Nickel, F. L. Lorraine (1923–1991), akivel 1953-ban Amerikában kötött házasságot. Gyermekük: Ann Elisabeth (Sweeti), 1959. július 13., NcKeesport és Sarah Joan, 1961. szeptember 18., South-Norwalk.³ Felesége Amerikában végzett több évtizedes lelkipásztori és egyházkormányzói szolgálatában hűséges segítőtársa volt, megértve és folyamatosan segítve azt a kötődést, amely a magyar

¹ Bütösi János: Három haza szolgálatában, szerk. Henczi Lajos, Budapest, 1999 (továbbiakban: Bütösi János 1999), 9–11.

² Testvérei: István altisztképző iskolát végzett, Júlia női szabó lett, Erzsébet kereskedelmi tevékenységet folytatott, Mihály tragikusan korán meghalt, majd a később született szintén Mihály nevű öccse iparosként kezdte, érettségi után bankban dolgozott, Gizella korán, tragikus módon halt meg.

³ John Butosi: Praise the Lord, Autobiography of John Butosi, Manassas, 2007, 179., 188.

reformátusságtól való kényszerű elszakadása miatt egész életében erőteljesen élt benne. Különös tisztelettel és támogató segítséggel volt, amikor férje a kommunista diktatúra ideje alatt több alkalommal Magyarországra és Erdélybe tett látogatást, de akkor is, amikor az 1990-től az anyaországban végzett komoly tanítói küldetését teljesítette.

Bütösi János tanulmányait nyírségi szülőfalujában kezdte meg, itt végezte el a hat elemi. Apja az első világháborúban jobb kezére megsebesült, rokkanttá lett. Ennek eredményeként a nehéz anyagi körülmények között élő család számított a felnövekvő fiúgyermek munkájára. Éppen édesapja hadirokkantsága adta az alapot, hogy falusi tanítójának figyelmeisége révén, a Pesti Hírlapban közzétett hirdetés alapján mint hadigyámolt s egyben kiváló tanuló, az állam által támogatottan továbbtanulási lehetőségben részesedjen. Így került Ceglédre, az Országos Gyermekvédő Liga Surányi Károly Hadiárvaotthonába. Az itt töltött nyolc év után az Állami Kossuth Lajos Reálgymnáziumban érettségizett 1939-ben, kitüntetéssel. Itt mélyrehatóan meghatározta az az életszemlélet, amelyet későbbi pásztori, egyházkormányzói, tanítói munkájában vallott: „Egészséges hit és verhetetlen tudás.” Erre utal az is, hogy a gimnáziumi évek alatt társai „Jelesnek” hívták. A gimnáziumi tanulmányok befejeztével sokak meglepetésére, de töretlen elszárással jelentkezett Debrecenbe, hogy a lelkészi pályára állhasson. Így nyert felvételt a Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem Református Hittudományi Karára. Egyetemi évei alatt kiemelkedő képességű teológiai hallgatóként kitűnt társai közül. Aktív szerepet vállalt a Teológus Gyülekezet megszervezésében, valamint a kar és a Lelkészképző Intézet lelki életének formálásában. Az 1990-es években való visszatérése idején a teológusképzés és teológus gyülekezeti közösség formálása idején ezek a diákéveiben szerzett hatások világosan nyomon követhetők voltak. 1943-ban kitüntetéssel tette le első lelkészképesítő vizsgáját. 1943. október 6-ától egy éven át munkácsi segédlelkészként szolgált, ahonnan 1944. október 6-án hívták be katonai szolgálatra, 1945. július 28-án, Budapesten szerelt le. Így második lelkészképesítő vizsgájának letételére 1946 elején került sor. Ezt követően a Bethánia CE Szövetség utazó lelkészeként szolgált, de folyamatos kapcsolatban maradt a Debreceni Református Kollégiummal és a hittudományi kar professzoraival. Tanárai ösztönzésére fogadta el a neki felajánlott tanulmányi ösztöndíjat. Így az 1947. év végén elindult az akkor még nem is sejtett élethosszig tartó tengerentúli távollétre. 1948-tól az Amerikai Egyesült Államokban folytatta tanulmányait. Először a texasi Austini Teológiai Szemináriumban tanult, majd pedig az éppen ott vendégprofesszorként tanító debreceni tanára, Vasady Béla segítségével a Princetoni Teológiai Szemináriumban folytatta tanulmányait. Eredeti tervének és szándékának megfelelő témában a Magyarországon végbemenő lelki ébredést segítő írtta meg záródolgozatát *A vallásos megújulások teológiai alapelvei a Nagy Ébredésben* címmel. Feltett szándéka volt a hazatérés. Csomagjait már előre hazaküldte, s várta, hogy idehaza egyháza szolgálatába álljon, de nem a Bethánia Egylet feloszlata, hanem a hazatéréséhez szükséges útlevelének bevonása akadályozta meg vágyva vágyott visszatérését. „Az akkori magyarországi uralkodó vélemény szerint ugyanis, aki két évet töltött az Egyesült Álla-

*mokban, az már az amerikai titkosszolgálatnak a felesküdt munkatársa [...] a hazatérést visszautasították.*⁴

Mivel a kommunista diktatúra megerősödése megakadályozta abban, hogy hazatérhessen, így lelkipásztori szolgálatát Amerikában folytatta. 1950-től folyamatosan több gyülekezet lelkipásztora volt, ahol kitartó következetességgel végezte küldetését, ezzel is megalapozva későbbi teológiai tanári munkáját. Ezek az évek egyszerre a gyakorló egyházépítés és tudományművelés évei voltak az egyházi diaszpóralét speciális helyzetének komolyan vételével. A kényszerű amerikai maradást követően első szolgálati helye a Clevelandi Magyar Református Egyház volt, ahol segédlelkészként szolgált rövid ideig. Az első és a későbbi munkát leginkább meghatározó élményekben gazdag 1950–55 közötti szolgálati időszak Hammondban (Indiana) telt. A későbbi oktatásban kardinális tételként hangoztatott állítása itt kapott megalapozást, hiszen az önfenntartó egyház gondolata valóság is lett ezen a helyen. Innen McKeesportra vezetett útja, s az 1955–59 közötti időt itt töltötte. Ehhez az időhöz kötődik életvezérlő tételének beigazolása, az erős hit és verhetetlen tudás. Ugyanis ekkor kezdte meg doktorátusának megszerzését a Pittsburghi Egyetemen. Ennek elérésére következő szolgálati helyén, South-Norwalkon (1960–76) került sor 1961-ben. Disszertációjának témája: *Három nemzedék egyháztagsági teljesítménye a pennsylvaniai Allegheny járás magyar református egyházaiban*. Ez az időszak különösen felerősítette benne az anyaországhoz való kötődés szálait. A gyülekezeti élet elevensége mellett rengeteg, magyar kultúrát erősítő álmot váltottak valóra. Itt érlelődhetett ki benne leginkább a későbbiekben egyetemi szinten közzétett hármasképp magyar létmód és annak lehetséges megélési formái: anyaország, kisebbség és szétszórtság. 1976 és 1989 között Bridgeporton rendszerezte a gyülekezetépítés alapelveinek tanult és gyakorlott módszereit.

Bütösi János a kitartó és szisztematikusan a helyi adottságokat mindig rendkívül komolyan vevő gyülekezeti lelkipásztori szolgálatán túl végezte közegyházi, felelős tisztségekben végzett szolgálatait. Minden esetben azzal a mély elhatározással, hogy az egyházkormányzói munka ne menjen gyülekezeti szolgálatainak rovására. Már a Hammondban és South Norwalkban végzett szolgálatok alatt bekapcsolódott az alábbi szervezetek munkájába és irányításába: Szomszédsági Szövetség (Neighborhood Association in Norwalk), Emberi Kapcsolatok Bizottsága (Human relations Commission in Norwalk), Bevándorlók Ügyeivel Foglalkozó Intézet (International Institute of Connecticut), Amerikai Magyar Szövetség (American Hungarian Federation), Amerikai Magyar Tanulmányi Alapítvány (American Hungarian Studies Foundation), Bethlen Otthon (Bethlen Home of Hungarian Reformed Federation of America). Mindemellet adjunktusként tanított a Fairfieldi Szent Szív Egyetemen (Sacred Heart University, Fairfield), és a Yale-i Teológiai Főiskolán (Yale Divinity School New Haven) tanulmányi felügyelőként dolgozott.

⁴ Bütösi János 1999, 20.

Egyházkormányzói küldetését a következetes és alapos számadó és számonkérő munkastílus jegyében vállalta, végezte. A magyar Kálvin Egyházkerületben 1959–63 között főjegyző, 1967–71 között mint norwalki lelkipásztor a Kálvin Egyházkerület elnöke, de amint az érvényes egyházi törvények lehetővé tették, 1975–79-től újra az egyházkerület vezetője, már püspökre változott címben. Az újabb törvényes „pihenő” után aztán 1981–85 között folytatja püspöki egyházkormányzói küldetését. Eközben elkötelezetten képviseli egyházát az Egyházak Világtanácsában, és fáradhatatlanul munkálja a magyar egységet, a magyar református ökumené gondolatát. Az erdélyi, partiumi, felvidéki, kárpátaljai és délvidéki magyarok ügyét töretlenül, minden lehetséges fórumon képviselte. Sokakkal küzdelmet vállalva fogalmazta meg a diaszpóra magyarság nyelvhasználatának sorsdöntő kérdését: „*A diaszpórában tehát nem úgy kell a nyelvkérdést megoldani, mint ahogyan akár a kisebbségben, akár az anyaországban teszik [...] Megtanítani Amerikát magyarul, az elég romantikus elgondolás.*”⁵ Vagyis az angol nyelven való igehirdetés időben és megfelelő helyen való alkalmazását sorsdöntő kérdésnek látta a diaszpóra egyházi létben.

Az 1989-ben történt nyugdíjba vonulása utáni események a Kárpát-medencei magyar reformátusok körében és a Magyar Református Világszövetségben végzett munkákra predesztináltak. E két terület volt az, amiben világossá tette az anyaországban és föld körüli utazása során teológiai látását és meggyőződéses elköteleződését. Kocsis Elemér püspök amerikai hivatalos útján történt meghívásának⁶ engedve 1990-ben öt hónapos időszakra vállalt többnyire evangelizációs szolgálatot, valamint vendégtanárként előadásokat a Debreceni Református Teológiai Akadémián.⁷ Ekkor rajzolódtak ki azok a területek, amelyek itthoni teológiai oktatásunkban hiányterületként, s az ő gyakorlati és elméleti készletarában többletként jelentkeztek. Három területet mutathatott be a hallgatóknak: az evangelizáció elméleti, történeti részét, s az ébredési idők nagy konzekvenciáit, mintha erre várt volna az Amerikában kényszerű kezdettel töltött negyvenéves aktív szolgálat ideje alatt, hiszen e terület kutatására indult ki a második világháborút követően. A diaszpóra lét lett a második terület, s végül a gyülekezetépítés újszerű gondolatának elméleti és gyakorlati síkon való ismertetése várt rá. Ekkor többnyire a Gyakorlati Teológiai Tanszék keretén belül hirdette meg előadásait. Az egyetem falain kívül egyre közismertebb lett megragadó személyisége, előadóstílusa és evangéliumi tartalmú tanítása, így az öt hónap leforgása alatt több mint kétszáz alkalommal teljesített szolgálatot. Nem csoda hát, hogy a teológus diákok beadvánnyal fordultak a tanári karhoz, melyben kérték, hogy a következő

5 Bütösi János 1999, 31.

6 A Debreceni Református Teológiai Akadémia Tanári Kari Üléseinek Jegyzőkönyve (továbbiakban: Kari Jegyzőkönyv), 1989.12.29. 106/1 szám rendelkezik Bütösi János vendégelőadói meghívásáról.

7 Kari Jegyzőkönyv 1990.02.02. 163. szám, valamint 1990.03.12. 189/e.

félévben is tartson előadásokat a gyakorlati teológiai tanszéken.⁸ Ennek teljesülése nyomán folytatta további tanári küldetését. Majd azzal, hogy a Debreceni Református Teológiai Akadémia Ökumenika Tanszékének tanári állása dr. Szabó László Ambrus halálával megüresedett, lehetőség nyílt arra, hogy e tanszék korszerű és időszerű újjászervezésével őt bízta meg a tanári kar.⁹

A missziói és felekezettudományi tanszék nemcsak elnevezésében, hanem az oktatás formai és tartalmi orientáltságában is új korszakhoz érkezett el. S egyben bázisa lett annak a bibliai megalapozottságú teológiai gondolkodásnak, amelyet hosszú távra meghatározóan így vallott, tanított és gyakoroltatott be a felnövekvő lelkésznevezéssel: az egyház természete szerint missziói irányultságú. Túlzás nélkül megállapíthatjuk, hogy az időközben Debreceni Református Hittudományi Egyetemmé akkreditált intézményben a Bütösi János által vezetett tanszékről fokozatosan és folyamatosan nőtt és fejlődött ki a magyar református missziológiai tudományművelés szervezeti kerete. A missziológia mint tudomány került a stúdiumok sorába, a nemzetközi missziológiai szakirodalom is a hallgatók asztalára került,¹⁰ s emellett folyamatosan kereste és adta a tanszék tanáraként a rendszerváltás utáni helyzet aktuális kérdéseire a releváns válaszokat. A gomba módon megjelenő szektákkal, új vallási mozgalmakkal szembesülő egyházi élet szinte készen kapta előadásaiban azokat az irányvonalakat, amelyekre Bütösi János fel volt készülve, s ezek továbbadására is fáradhatatlan készséget mutatott.¹¹ A tanszéki keret és tartalom megújulása eredményeként az időzített segítségnek számító gyülekezetépítés mint tárgy rendkívüli elfogadottságot élvezett, az erről készült kézirat gyorsan terjedt a hallgatók között.¹² Új erővel indultak diákcsoportok a Magyarországi Református Egyház Zsinata által aktuálisan elfogadott Missziói Törvény¹³ szellemében Bütösi professzor vezetésével azokra a missziói napokra, amelyek az adott gyülekezetekben, lelkipásztoraikban és a bevont hallgatókban a missziói látás tisztázását hozták el.

Debrecen így lett a biblikus, mégis újszerűen ható missziói gondolkodás bázisa. Innen indulhatott a gondolat, amelynek eredményeként 1995-ben példaértékű módon jött létre a Magyarországi Evangélikus és Református Egyház alapításával a Protestáns Missziói Intézet Alapítvány Budapest székhellyel. 1997-ben pedig a Magyarországi Református Egyház Doktorok Kollégiuma új szekciójaként jegyezték be a Missziológia Szekciót az ő magas szintű tudományművelésé-

8 Kari Jegyzőkönyv 1990.06.01. 240. szám, 03.06. 281. szám alatt külön pontban emeli ki a tanári kar Bütösi János kimagasló tanári tevékenységét.

9 Kari Jegyzőkönyv 1991.05.30. 328. szám, 1992.04.27. 174. szám a végleges kinevezésre a 1994.02.1-jei ülésen kerül sor 73. számú határozattal.

10 Bütösi János: A missziológia mint teológiai tudomány címmel kiadott jegyzet 1999-ben jelent meg, amely az előszavában leírtak szerint a kortárs nemzetközi missziológiai szakirodalom megállapításaira alapoz.

11 Bütösi János: Tévtanítások pergőtüzében, Budapest, 1994.

12 A jegyzet szerkesztett formában (Bütösi János: Gyülekezetépítés ma, Debrecen, 2004) került kiadásra.

13 Magyarországi Református Egyház 1995. évi Missziói Törvénye.

nek köszönhetően. A debreceni folyamatokat, a misszió ügyének továbbvitelét hivatott segíteni az ő jelentős anyagi támogatásával, elsősorban a tanszék munkáját segítő, ma is működő Bütösi Missziói Alapítvány 1998-ban. Aktívan részt vett az 1991-ben Debrecenben tartott Magyar Reformátusok II. Világtalálkozója szervezésében, majd a világszövetség megalakulását követően a szervezet elnökévé választotta. Később, az 1996-ban a Partiumban és Erdélyben szervezett Reformátusok III. Világtalálkozója alkalmával nagy hatással nyitotta a teológusok látását arra, hogy a világban szétszórtságban és kisebbségben élő magyar reformátusság milyen kihívásokkal néz szembe, s hatalmas lelkesedéssel bátorított ezekre a szolgálatokra is.

Majd, amennyire fokozatosan megroppanó egészsége engedte, amerikai otthonából továbbra is élénk figyelemmel kísérte a debreceni teológia és a Kárpát-medencei reformátusság életét. Örömmel és teljes szellemi frissességgel fogadta a telefonhívásokat és a személyes látogatásokat. 2010. július 12-én, sheltoni otthonában érte a hazahívó szó abba a „harmadik hazába”, amelynek – Krisztusban – már e világi két hazájában, Magyarországon és Amerikában is, szabad lelkű polgára volt.

Válogatott írásai

- Barcza József–Bütösi János (szerk.): *Tebenned bízunk eleitől fogva, A magyar reformátusság körképe*, Debrecen, 1991.
- Bütösi János (főszerk.): *„Kezünknek munkáját tedd állandóvá!” A Magyar Reformátusok II. Világtalálkozójának emlékkönyve*, Debrecen, 1992.
- Tévtanítások pergőtüzében*, Budapest, 1994.
- Hatvankét nap a Föld körül. A Magyar Reformátusok Világszövetségének szolgálatában*, Budapest, 1994.
- Szerelmes levelet kaptál. Evangélizációs igehirdetések a Jelenések hét levele alapján*, Debrecen, 1995.
- Ébredés, Egyház, Egyesület a „felette nagy titok” fényében*, Budapest, 1998.
- Három haza szolgálatában*, Budapest, 1999.
- A missziológia mint teológiai tudomány*, Debrecen, 1999.
- Gyülekezetépítés ma. Kennon L. Callahan az eredményes egyház tizenkét kulcsa című műve alapján*, Debrecen, 2004.
- Praise the Lord. Autobiography of John Butosi*, Manassas, 2007.